

AARHUS TEATER

Titelbillede til „Tartuffe“ i den første illustrerede Udgave af „Oeuvres de Molière“ ved La Grange og Vinot, Paris 1682 ff.

Fra Marinus Børups danske udgave af Moliere's komedie citerer programmet med fru Børups og forlagets venlige tilladelse følgende historiske oversigt:

Om Tartuffe

Ved Ludvig den Fjortendes hof i Versailles afholdtes fra 3. til 13. maj 1664 en stor forårsfest, kaldet »Glæderne på den fortryllende ø«, og på den næstsidste festdag spillede Moliere's trup et nyt stykke i 3 akter, »Tartuffe«.

Denne »ur-Tartuffe« kendes ikke længere, men mest sandsynligt har den svaret til de tre sidste akter af femakts-komedien. Der er jo den ejendommelighed ved »Tartuffe«, at hovedpersonen først viser sig i tredie akt. Første akt er i det væsentlige beregnet på at klarlægge synspunktet ved omhyggelig redegørelse for ægte og falsk fromhed, og anden akts hovedscene, spliden mellem de to unge elskende, er optaget fra en tidligere komedie. Men er de to første akter således tilføjelser, er der hermed opnået en ekstra spændt forventning om at få den omstridte person at se.

Det viste sig også snart, at Moliere havde al grund til at gøre rede for sit standpunkt. Ganske vist vakte stykket den unge konges – og dermed også hoffets – bifald, men enkedronningen og hendes gejstlige omgivelser var oprørte, og kongen fandt det rådeligst indtil videre at nedlægge forbud mod, at stykket blev opført.

Striden om »Tartuffe« blev den bitreste i Moliere's teaterliv. Det var begyndt som en skuffelse; hoftapetserer Poquelin's unge søn, som under navnet Moliere ville spille komedie, måtte forlade Paris med sin trup, da deres »Berømmelige Teater« havde oplevet et par grundige nederlag. Men efter et mangeårigt omflakkende liv som provinsdirektør, var han vendt tilbage, rig på erfaringer som menneske og teatermand, og havde erobret Paris med sine egne stykker, komedier af en helt ny art; de var ikke blot underholdende

løjer, som de spanske og italienske farcer, men bragte selve samtidens latterligheder frem på scenen. Den største sejr af denne art havde Moliere vundet med »Hustru-skolen«, der vakte så stort et røre, at misundere og modstandere følte sig kaldede til at angribe ham offentlig, også hans privatliv, og der udspandt sig en hel duel på enaktere mellem Moliere og hans konkurrenter.

Kongen viste klart, hvilket parti, han tog i striden, ved at skænke Moliere et stort statstilskud, og i tillid til den kongelige støtte fortsatte Moliere sit samfundskritiske værk ved nu at angribe de farligste fjender af den fornuft og sunde naturlighed, som var hans idealer – afsløre de uhyggeligste snyltere på samfundet, de religiøse hyklers fordærlige misbrug af det godtroende folks tillid.

Det var Moliere en dyb skuffelse, at kongen ikke kunne støtte ham her; men han opgav ikke kampen for sin sag. Da nu opførelse af »Tartuffe« var forbudt, læste han stykket op bl. a. for den pavelige legat, kardinal Chigi, hvis billigelse af dets indhold han fremførte over for kongen i en ansøgning om en retfærdig afgørelse. Både heri og i en fortale til komedien gør han rede for sine hensigter. Fortalen ender virkningsfuldt med at anføre et ordskitte mellem kongen og prinsen af Condé, efter en opførelse af »Scaramouche som Eremit«, et råt blasfemisk stykke, bemærkede kongen: »Jeg gad vidst, hvorfor de folk, der forarges så stærkt over Molieres komedie, ingen indvending har mod denne »Scaramouche.« Hvor til prinsen svarede: »Grunden er den, at »Scaramouche« gør løjer med himlen og religionen, som disse herrer ikke bekymrer sig stort om, men Moliere's komedie gør løjer med dem selv – og det kan de ikke tåle!«.

I ansøgningen viser han, hvorledes modstanderne som følge af forbudet har frit spil overfor ham: uden at kende hans komedie udråber de den som djævelsk og ham selv som en djævel i menneskeskikkelse, en kætter, der fortjener kættersens straf. En præst fra »Det hellige sakramentes Selskab«, Pierre Roullé, krævede i et flyveskrift Moliere overgivet til bålet, »den samme ild, som er en forsmag på den i helvede!«, hvad der i det 17. århundrede absolut ikke var søgefuldt ment.

Men igen viste kongen Moliere sin velvilje. Præstens smådeskript blev undertrykt i stilhed, Moliere's selskab blev (14. august 1665) udnævnt til kongens trup, og i overværelse af Condé blev stykket (29. november 1665) opført for første gang i sin fuldt udarbejdede skikkelse som komedie i 5 akter for en privat adelig kreds.

Endnu var modstanden dog langt fra brudt. Kampen for og imod foregik i det skjulte, men efter enkedronningens død i 1666 mente Moliere med kongens tilladelse at kunne vove en offentlig opførelse, når stykket blev omdøbt til »Hykleren« og hykleren til »Panulphe«, når han var kostumeret i verdslig dragt og de mest udfordrende steder blev strøget. Men det hjalp ikke. I kongens og ministerens fraværelse havde politiet den øverste myndighed i Paris, og da tæppet gik for den anden opførelse (august 1667) trådte Moliere frem med følgende henvendelse til publikum: »Vi havde ønsket at vise Dem »Hykleren«, men hr. politimesteren ønsker det ikke«.

Erkebiskoppen af Paris nedlagde få dage efter på det bestemteste forbud imod, at nogen person i hans område spillede, læste eller hørte oplæst nævnte komedie, offentlig eller privat, under hvilket navn eller påskud det end måtte være, under straf af excommunication!

»Tartuffe« blev sat på den pavelige liste over forbudte værker. Endnu en gang havde »den fromme Kabale« sejret. Syg og mismodig lukkede Moliere sit teater for seks uger og sendte to betroede skuespillere, La Grange og La Thorillière, med en ny ansøgning til kongen, der opholdt sig ved hæren i Flandern. Sin sorg og harme gav han heri et så smukt og umiddelbart udtryk, at man sjældent føler sig et medmenneske mere nær. »Jeg venter med respekt den dom, som Eders Majestæt vil fælde i denne sag, men det er ganske sikkert, Sire, at jeg ikke længere skal tænke på at skrive og spille komedie, hvis Tartuffe'rne har fortrinnet, så de herigennem får ret til at forfølge mig mere end nogensinde, med deres vilje til at angribe selv de mest sagesløse ting fra min pen«.

Kongen lovede, at han selv ville undersøge stykket, når han vendte tilbage til Paris, og efter endnu et halvt års ventetid kom

den endelige afgørelse. Kongen ophævede forbudet, der nu havde bestået i næsten fem år, og »Tartuffe« blev med stort held opført den 5. februar 1669 i den skikkelse, stykket siden har haft. Den lovtale over kongen, hvormed den endte, må ses i lys af den langvarige kamp, hvor Moliere og hans værk uden kongens indgriben havde været prisgivet, som Orgon og hans hus havde været det overfor Tartuffe. Endnu en kort ansøgning, der viser den syge digters glæde over resultatet, skal anføres i sin helhed, den blev overrakt kongen samme 5. februar og lyder:

»Sire! En særdeles retskaffen læge, hos hvem jeg har den ære at være patient, lover mig og forpligter sig kontraktligt til at holde liv i mig endnu i 30 år, hvis jeg kan opnå en nåde for ham hos Eders Majestæt. Jeg har sagt ham, om hans løfte, at jeg ikke forlanger så meget af ham, men skal være tilfreds med ham, når han blot forpligter sig til ikke at slå mig ihjel. Den omtalte nåde, Sire, er et kannik-embede ved Eders kongelige kapel i Vincennes, ledigt ved ...'s død.

Turde jeg bede Eders Majestæt om endnu denne nåde på selve den store oprejsningsdag, hvor »Tartuffe« genopstår ved Eders godhed? Jeg er, ved denne første gunst, forsonet med de fromme, og jeg vil være det, ved denne anden, med lægerne. Det er for mig utvivlsomt for megen nåde på én gang, men måske er det ikke for meget for Eders Majestæt. Jeg venter med en smule underdanigt håb svaret på min ansøgning«.

— — —

Kongen viste endnu en gang Moliere sin gunst — lægen fik virkelig embedet (red.).

Marinus Borup.

»når man synder i løn,
så synder man ikke.
(Tartuffe).

MOLIERE

DYDEN OG LASTEN

Det fortælles om Moliere, at han en dag, da han var på vej ind til Paris fra sit landsted i Auteuil, mødte en tigger og gav ham en almisse. Da vognen igen satte sig i bevægelse, så han manden løbe efter og forgæves prøve at indhente den. Han gav kusken ordre til at standse og spurgte den fattige, hvad han ønskede. »Herren er af vanvare kommen til at give mig et guldstykke i stedet for en skilling«, svarede denne, »her bringer jeg det tilbage«. »Der har du et endnu, min ven«, sagde Moliere og rakte ham en Louisdor,

»behold dem begge to«. Derpå vendte han sig om mod digteren Chapelle, som sad hos ham i vognen, og udbrød: »Hvor pokker er det dog, at dyden forputter sig!«.

Ak ja, at dyden går i pjalter og lasten i skinnende skrud, var en sandhed, Moliere længe havde iagttaget. Med sit sunde og naturlige livssyn revsede og latterliggjorde han lasten, som han så den, i al dens naragtige og forkrøblede ynkelighed. Men det holdt hårdt. Det, vi i dag opfatter som morsomme og veldrejede komediesituationer, havde dengang et aktuelt sigte, som vakte det vildeste oprør i de kredse, der følte sig ramt af Moliere's hvasse pileskud. Ikke mindst han satire over den falske fromhed fik Tartuffe'rne til at blotte tænder og bjæffende prøve at bide igen. Efter pastor Roullés skandskrift i 1664 prøver Moliere i sin ansøgning til Ludvig den Fjortende at gøre sin stilling som komediedigter klar:

Sire.

Da det er komediens pligt at rette og forbedre menneskene, mens den morer dem, har jeg troet, at jeg i den stilling, jeg indtager, ikke kunne gøre noget bedre, end når jeg angreb århundredets latter, og da hykleriet vistnok er den af disse, der går allermest i svang, men tillige er farligst og pinligst, har jeg ment at gøre de retskafne folk i Deres kongerige en tjeneste ved at skrive en komedie, som bragte hykleriet i vanry og gav et billede af de udstuderede grimasser og de skjulte skjelmsstykker, hvormed de såkaldte fromme folk, disse andagtens falskmøntere, søger at besnære menneskene under en hyklet nidkærheds og en sofistisk helligheds maske.

Moliere beder senere i ansøgningen kongen om tilladelse til at vise folket sit stykke, så alle kan se og dømme om komediens art, men der skulle gå næsten fem år, før kongen turde hæve det lamrende forbud, så stærk var »den hellige Kabale's« magt. Det må have været spændende at have været tilskuere ved den første offentlige opførelse i 1669. Hvordan mon udførelsen dengang var?

Uden tvivl stærk – set med nutidige øjne sikkert nærmere farcen end komedien, men publikum i det propfyldte Palais Royal har leet, så det bragede, ikke mindst over Moliere. Han udførte selv Orgons rolle og skal efter samtidens beretninger have givet denne et så bredt komisk anlæg, at han lige fra hans »den stakkels mand, den stakkels mand«, til slutningen af fjerde akt, hvor den store overgang i hans anskuelser om Tartuffe mest gør sig gældende, var sikker på ved hver replik at få publikum til at le ad hyklerens nar og syndebuk. Om »den stakkels mands«, alias Tartuffes, første fremstilling beretter samtiden kun lidet, men det giver os dog et fingerpeg om, hvordan Moliere ville have ham spillet. Der fortælles nemlig, at skuespilleren Du Croisy læspeede, talte sagte, undtagen når den hellige iver greb ham, gik listende, og henrykte hele Paris som skinhellig.

Vi danske har altid beundret den franske dramatik, vi har holdt af fransk teaterkunst, så vi næsten følte os i familie. I dag er Sartre, Anouilh og Ionescu vore yndlinge. – Dengang var det Racine, Corneille og Moliere. Det er næppe helt tilfældigt, at det første danske komediehus i Grønnegade i 1722 åbnedes med Moliere's »Den Gerrige«. Der er en overensstemmelse mellem fransk og dansk ånd. Det ligger i smilet, vi ler ad de samme ting, og vor ironi og satire har samme form og rytme, vi frydes over karaktertegningens skarphed og saften og kraften hos de slagfærdige Doriner – vore egne Perniller.

Franske dramatikere stod faddere ved dansk teaters vugge, og danske dramatikere har siden været flittige elever i fransk teaters dramatiske værksteder fra Ludvig Holberg til Kjeld Abell. Poul Reumert har så fuldstændig ret, når han et sted spøgende siger: »når man kalder Holberg for den danske komedies fader, så kunne man passende i den forbindelse kalde Moliere for dens

bedstefader«. Den gamle baron vidste også, hvad han skyldte mesteren. Moliere var ham alle dag kær læsning, så lad det da blive Holbergs ord, der afrunder billedet af en af teaterkunstens stormænd:

»Sådan otiosus homo var Moliere, som dog udi alle fornuftige folks tanker haver opbygget verden mere ved sine comoedier end alle gamle filosofi ved deres alvorlige morale«.

JEAN BAPTISTE
LULLY

Ludvig d. XIV.s musikkdirektør og forlystelsesråd. Skrev musik til Moliere's divertissementer for hoffet. Vi benytter uddrag af Lullys musik i aftenens forestilling.

TARTUFFE

eller

DEN SKINHELLIGE

Komedie i 5 akter af

MOLIERE

Oversættelse: *Alfred Flinch*

Der benyttes musik af *J. B. Lully*

Dekoration: *Ivan Mogensen* efter en idé af *Preben Harris*

Kostumer: *Det kgl. Teater og Maria Deleuran*

Belysning: *Carl E. Andreassen* – Lydteknik: *Bent Andersen*

Isenesættelse: *Preben Harris*

Personerne:

Organ, en rig borger *Troels Munk*
Fru Pernelle, hans moder *Bodil Lindorff*
Elmire, hans unge hustru *Hanne Ribens*
Damis } hans børn af første ægteskab { *Peter Eszterhas*
Mariane } *Vigga Bro*
Valère, Marianes elsker *Jørgen Krogh*

Dorine, Marianes kammerpige *Elin Reimer*
Tartuffe *John Hahn-Petersen*
Laurent, Tartuffes tjener *Einar Hans Jensen*
Hr. Loyal, retsbetjent *Gunnar Stryhn*
En politiofficer *Henning Hansen*
Flipote, fru Pernelle's kammerpige *Vibeke Petersen*

Handlingen foregår i Paris

Pause efter 3. akt

Preben Harris

En ung Moliere-forestilling

En flok unge skuespillere bliver stillet overfor Moliere. – Og hvad så? Foran os ligger en af komediedigtningens perler, og bag os rejser sig hele bjergkæder af traditioner og brillante fortolkninger.

Men på den anden side af traditionerne hentede den unge Moliere sin første inspiration, viden og erfaring i de italienske og franske groteske og farceprægede komedier, hvis ånd og stil altid har præget hans værker, selv de betydeligste. Det var på de små torve i Paris, han første gang stiftede bekendtskab med teatret og hele dets væsen. Og senere blev han elev hos den berømte Scaramouche og spillede selv med i et utal af disse bedske og sprælske komedier.

Interessant er det endvidere, at »Tartuffe« oprindeligt var en farcepræget komedie i tre akter, som sluttede lige så kynisk som »Det tvungne giftermål«. I førsteudgaven jager Orgon sønnen ud af huset, indsætter Tartuffe som arving og tillader ham på trods af alle bagvaskelser at omgås hans hustru, så frit han vil. »Det velfortjente hanrejskab« kunne stykket have heddet i denne udgave.

Men selv i komediens nuværende form kan man fornemme en letthed, midt i det farlige, en bevægelighed, ja ligefrem en sprælskhed, der har sin rod i commedia dell'arte og som også spores tydeligt frem til modernisternes tænderskærende klovnerier.

Men er »Tartuffe« da stadig aktuel, eller er han bare en ufarlig teaterfigur fra det 17. århundrede?. Betragter man begivenhederne og menneskene omkring os, kommer man til den anskuelse, at Moliere's komedie og dens morale er ligeså aktuel som ved førsteopførelsen i 1664.

Preben Harris.

John Hahn Petersen

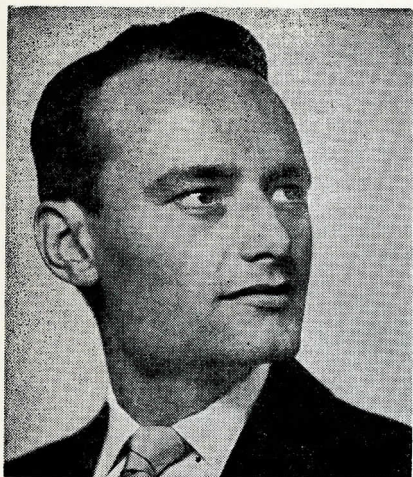
Hanne Ribens

Troels Munk

Elin Reimer

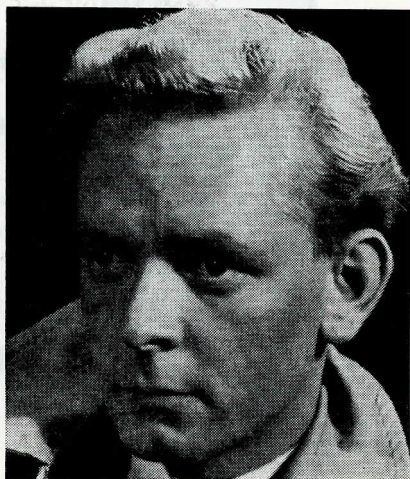
Ulf Stenbjörn

Peter Eszterhas

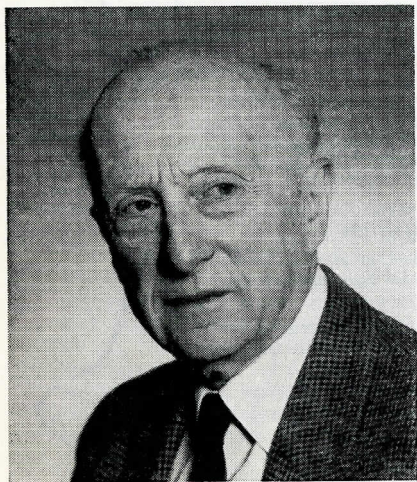
Vigga Bro

Jørgen Krogh

Bodil Lindorff

Gunnar Stryhn

Henning Hansen

Per Dreier

Et storladent musikdrama!

Medens Aarhus Teater drager udenvælt og gæster norske venner i Bergen med Henrik Hertz's guldalder-komedie »Sparekassen« får »Den jydsk Opera« premiere på sæsonens første store musikforestilling, Mussorgskij's »Boris Godunov«.

Titelpartiet i dette russiske mesterværk har i snart mange år hørt til kammersanger Frantz Anderssons hovedpartier, som han ofte har sunget på udenlandske operascener, men – bortset fra et glimt af en enkelt scene i fjernsynet – aldrig nogensinde herhjemme, at det nu lykkes er glædeligt for Aarhus og til ære for »Den jydsk Opera«. Som yderligere understregning af den anseelse »Jydsk Opera« nyder i musikalske kredse ude omkring i verden, har man også denne gang kunnet samle en flok internationale, fremragende sangsolister. Dette gælder vel først og fremmest genseynet med sidste sæsons mørke »Faust« Charles Holland, den velsyngende norske bassanger Helge Birkeland og Frantz Anderssons hustru Rita Bartos. Prinsesse Narri-mas parti synges af den polske sangerinde Barbara Miszel Giordini. Den berømte tyske teaterdekoratør Hainer Hill, et unikum indenfor sit felt, arrangerer dekorationer og belysning, og i den udvidede orkestergrav svinger Per Dreier taktstokken over det til 52 musici forøgede byorkester, ligesom han har stået for den musikalske instudering. I den syge Holger Bolands sted har man bedt den tyske instruktør Wolf Völker lede iscenesættelsen af Mussorgskijs storslåede værk.

Tante Sofie er ved at sætte lidt skik på røverne og løven!

11. december vil alle Thorbjørn Egners små venner nok mærke med et rødt kryds i kalenderen. Den dag begynder Aarhus Teaters juleforestilling, og alle de rare indvånere i Kardemomme by vender tilbage og bliver boende på scenen her helt hen på den anden side af jul.

Foruden alle de rare folk i Kardemomme, bageren, slagteren, købmand Berg, barber Sørensen, politimester Bastian, gamle Tobias og alle børnene, bor der jo også de tre grimme røvere og deres grumme husdyr, løven i byen. De tre fyre er ikke a' de go'e børn, stjæler gør de og laver ballade, at gøre dem pæne og ordentlige ligesom alle andre mennesker i Kardemomme er der kun én der kan ordne, det er tante Sofie, – og det gør hun, så det hele kan ende godt, som det skal.

Kom ned og hils på Kardemomme-folket. Næsten alle spiller med hernede på teatret, og skuespillerinden Birthe Backhausen er kommet rejsende helt ovre fra Odense for at fortælle os, hvordan vi bliver rigtig »kardemomme«, for det ved hun nemlig, og nede i orkestergraven, regerer overdirigenten Arvid Andersen over musikerne, som i de tre uger bliver udnævnt til at være Kardemomme byorkester.

Altså fra 11. december!

Det kgl. Teatets repertoire i november måned 1962

SKUESPIL:

Anouilh: Beckett

Goldoni: Mirandolina

Harold Pinter: Gæsten

Sv. Engelbrechtsen: Generalen

Ernst Bruun Olsen / Finn Savery: Teenagerlove

Oehlenschläger: Hagbard og Signe genoptages 14. november.

OPERA:

Mozart: Tryllefløjten

Puccini: Boheme

Du Puy: Ungdom og Galskab

Offenbach: Hoffmanns Eventyr

Hans Werner Henze: Elegi for unge elskende

Beethoven: Fidelio

Verdi: Rigoletto

C. Nielsen: Saul og David genoptages i beg. af november.

BALLET:

Bournonville: Fjernt fra Danmark

Rieti / Balanchine: Søvnæggersken

sammen med

Prokofieff / Bartholin: Symphonie Classique

Strauss / Massine: Den skønne Donau

får balletten: Døren af Niels Viggo Benzon / Kirsten Ralov-

G. Aagaard Andersen premiere medio november.

ODENSE TEATER viser fra ca. 20. november et af mellemkrigstidens mest fascinerende dramer, den norske forfatter Nordahl Griegs gribende skuespil »Nederlaget«. Det blev skrevet i 1936 under indtryk af den spanske borgerkrig og bygger over dette motiv et billede op af Pariserkommunen i 1871. Den rejste sig som en revolutionær bevægelse hos de franske småborgere under pres af den nød, som de tyske hæres belejring af hovedstaden havde skabt. Kejserriget vaklede, nu måtte man tage magten, men lederne var enten naive idealister eller fantastiske terrorister, så det måtte ende i et tragisk nederlag.

Rollelisten indeholder et væld af roller, og anført af Claes Gill, der her får sin første rolle som skuespiller i Odenseensemblen, er hele Odense Teaters mandlige stab i ilden, også damepersonalet er rigt repræsenteret, og endelig samler direktøren Kai Wilton alle de mange tråde i sin opsætning af den storslåede opgave.

AALBORG TEATER har i øjeblikket stor succes med den hyggelige folkekomedie »Eventyret« af forfattertrækløveren de Caillavet, de Flers og Etienne Rey, og med Ellen Gotschalck som indtagende gæst i bedstemoderen fru de Trevillacs rolle.

Stor lykke gør endvidere Karl-Erik Christoffersen i den komiske elsker Valentine le Barroyers rolle og Susanne Bruun-Koppel og Ole Tage som det sympatiske unge par.

Successen ser ud til at skulle vare måneden ud og et stykke ind i december, hvor den efterfølges af Thorbjørn Egners børnekomedie »Folk og Røvere i Kardemomme by«.

I løbet af november begynder man også prøverne på sæsonens store Brecht-forestilling »Den kaukasiske Kridtcirkel« under gæsteinstruktøren Hans-Henrik Krauses ledelse, og sidst på måneden vender Leon Feder tilbage for at indlede prøverne på årets nytårsforestilling, Moliere's »Don Juan«, med Preben Uglebjerg i titelrollen og Hugo Herrestrup som hans tjener Sganarel.